

הקשר בין אי-ביטחון תעסוקתי לבטיחות

המונח אי-ביטחון תעסוקתי גבוה (precarious work) מתייחס לעבודות זמניות וחלקיות בשכר נמוך, ללא זכויות סוציאליות וללא ייצוג באיגוד מקצועי. תעסוקה בעבודות כאלו נקשרת לבטיחות ירודה אצל המועסקים ולסיכונים פסיכו-סוציאליים מוגברים. זרקור אל העובדים הפגיעים

מאת לבנת כהן, פסיכולוגית ארגונית

המוסד לבטיחות ולגיהות
תמונות אילוסטרציה: המוסד לבטיחות ולגיהות

לעובדים בעבודה שבה יש אי-ביטחון תעסוקתי גבוה אין כמעט השפעה על קביעת שעות העבודה וגובה השכר, גם אם הם עובדים כפריילנסרים. במקרים רבים, עובדים אלה מבצעים אותה עבודה במשך ימים, חודשים ושנים. הם אמורים להיחשב כעובדים קבועים לכל דבר ועניין, אבל אין להם זכויות סוציאליות. העובדים בעבודה עם אי-ביטחון תעסוקתי גבוה יכולים למצוא את עצמם "לכודים" ביחסי עבודה שבהם הם מועסקים באופן רשמי על ידי קבלן משנה, אבל בפועל הם מועסקים בחברה מסוימת ואף אחד מהצדדים אינו נוטל אחריות לנושא הזכויות המגיעות להם.

שינויים בעולם העבודה גרמו לעלייה בחוזי העסקה לא סטנדרטים כמו חוזי עבודה עם עובדים ממקורות חוץ (outsourcing), עם קבלני משנה והסדרי עבודה גמישים (כמו עבודה זמנית או חלקית). העובדים בעבודות אלה פגיעים לתאונות עבודה יותר מעובדים קבועים, ובריאותם נפגעת. עובדים מבוגרים עם מוגבלות ועובדים חדשים עם מוגבלות הם חלק מהאוכלוסייה שנמצאת בסיכון גבוה להעסקה בחוזים לא סטנדרטים אלה.

שינויים בעולם העבודה - עלייה בעבודות עם אי-ביטחון תעסוקתי גבוה (precarious work)

בעשורים האחרונים מתרחשים שינויים משמעותיים בעולם העבודה. שינויים אלה נובעים בין היתר, מגלובליזציה, מהמעבר ממגזר הייצור למגזר השירותים ומשינויים דמוגרפיים. שינויים אלה באים לידי ביטוי בעיקר בשינויים בסוג חוזי העבודה, בשעות העבודה, בשימוש בטכנולוגיה חדשה בהסדרי עבודה גמישים ובשינויים בכוח העבודה. כתוצאה משינויים אלה חלה ירידה ביחסי עבודה סטנדרטיים, שהובילה לעלייה דרמטית בעבודה הנקראת precarious work. אשר משמעותה הכוללת מובאת להלן.

precarious work - מהי?

אין הגדרה משפטית או הגדרה אחת מקובלת למונח precarious work, אך הוא מתייחס לעבודות זמניות וחלקיות, שבהן ניתן לעובדים שכר נמוך. בהגדרת עובדים זמניים נכללים עובדים עונתיים, עובדים עצמאיים שעובדים לבד, ולא לעובדים נוספים, עובדים זמניים שמגיעים באמצעות חברה חיצונית או עובדים זמניים שמועסקים ישירות על ידי החברה כעובדים זמניים. עובדים בעבודה חלקית מועסקים בעבודות חלקיות וולונטריות, שבהן הם אינם רוצים או אינם יכולים לעבוד יותר שעות, או בעבודות חלקיות לא וולונטריות, שבהן הם מעוניינים לעבוד יותר, אבל העבודה לא מאפשרת להם. לעובדים בעבודות אלה אין זכויות סוציאליות הקשורות לעבודה, כגון חופשה בתשלום, זכאות לחופשת מחלה או לפיצויי פיטורים. הם אינם חברים באיגוד מקצועי ולא מאורגנים קולקטיבית כדי לשפר את תנאי עבודתם. זו עבודה שמתאפיינת באי-ביטחון תעסוקתי גבוה.

עובדים בעבודה חלקית מועסקים בעבודות חלקיות וולונטריות, שבהן הם אינם רוצים או אינם יכולים לעבוד יותר שעות, או בעבודות חלקיות לא וולונטריות, שבהן הם מעוניינים לעבוד יותר, אבל העבודה לא מאפשרת להם. לעובדים בעבודות אלה אין זכויות סוציאליות הקשורות לעבודה, כגון חופשה בתשלום, חופשת מחלה או פיצויי פיטורים

השפעות שונות של אי-ביטחון תעסוקתי גבוה

בהשוואה לעבודה על פי חוזי עבודה סטנדרטיים, תעסוקה בעבודות המתאפיינות בחוסר יציבות וביטחון נקשרת לבטיחות ובבריאות ירודות אצל העובדים ולסיכונים פסיכו-סוציאליים מוגברים.

• השפעה על הבטיחות

עבודות אלו מתבצעות על ידי עובדים שנמצאים ב"מעמד מקופח" בשוק העבודה, שגורם להם להיות פגיעים יותר מעובדים קבועים. בדרך כלל, הם מבצעים עבודות מסוכנות בתנאים גרועים ועוברים

מי אחראי לזכויותיי?

פחות הדרכות בבטיחות ובבריאות. כל אלה מגבירים את הסיכון למעורבותם בתאונות עבודה. כמו כן, לעובדים זמניים יש פחות גישה לעובדים בתפקידי בטיחות וגיהות מאשר לעובדים קבועים, אין להם ייצוג בוועדות הבטיחות, ולעתים אין התייחסות לגביהם במדיניות הבטיחות של החברה.

לעובדים בעבודה שבה יש אי-ביטחון תעסוקתי גבוה אין כמעט השפעה על קביעת שעות העבודה וגובה השכר, גם אם הם עובדים כפריילנסרים. במקרים רבים, עובדים אלה מבצעים אותה עבודה במשך ימים, חודשים ושנים. הם אמורים להיחשב כעובדים קבועים לכל דבר ועניין, אבל אין להם זכויות סוציאליות

• השפעה על הבריאות

מחקרים מצביעים על בעיות בריאות אצל עובדים בעבודות עם אי-ביטחון תעסוקתי גבוה, כגון לחץ נפשי, עצבות, עייפות, בעיות שלד-שריר, מחלות כבד והתנהגויות מזיקות, כמו עישון וצריכת אלכוהול.

גברים העובדים בעבודה עם אי-ביטחון תעסוקתי גבוה נמצאו בסיכון כמעט כפול לדיכאון ולבריאות מנטלית ירודה בהשוואה לגברים עובדים בחוץ תעסוקה קבועים. עבודה באי-ביטחון תעסוקתי גבוה יוצרת לחץ כלכלי, שמשפיע באופן שלילי על הבריאות המנטלית. מחקר, שהתבצע באיטליה והתפרסם בשנת 2019, מצא כי לפעמים, העובדים בעבודות עם אי-ביטחון תעסוקתי עובדים שעות נוספות כדי להגדיל את הכנסתם, מה שגם תורם לתחושת הלחץ שלהם, מפני שמופר האיוון בין העבודה לחיים הפרטיים.

עובדים בעבודות עם אי-ביטחון תעסוקתי גבוה נמצאים בסיכון כפול להטרדה מינית, בהשוואה לעובדים קבועים.

• ענפים עם שכיחות של אי-ביטחון תעסוקתי גבוה

עבודה באי-ביטחון תעסוקתי גבוה שכיחה במלונאות, מסעדנות, חינוך, שירותי בריאות, מכירה סיונית, מסחר קמעונאי בנייה וחקלאות.

מגזרים שכיחים עם אי-ביטחון תעסוקתי גבוה

קבוצות העובדים שנמצאות בסיכון הגבוה ביותר לעבוד באי-ביטחון תעסוקתי גבוה הן נשים, עובדים צעירים, מהגרים, עובדים מבוגרים עם מוגבלות ועובדים חדשים (ללא ניסיון קודם) עם מוגבלות. מחקר שהתבצע בקנדה כחלק מפרויקט של Canadian Disability Participation בדק מדגם גדול של עובדים מבוגרים, במטרה להשוות בין תעסוקה של עובדים עם מוגבלות, לתעסוקה של עובדים ללא מוגבלות - בעבודות עם אי-ביטחון תעסוקתי גבוה. על פי נתונים סטטיסטיים, משנת 2018, עובד אחד משמונה בקנדה עסק בעבודה זמנית. מדובר ב-13.3%, שהם 2.1 מיליון עובדים. על פי אותם הנתונים הסטטיסטיים, עובדים עם מוגבלות מתקשים יותר מעובדים ללא מוגבלות במציאת עבודה ובשמירה עליה. הם גם עובדים יותר בעבודות חלקיות וקצרות טווח. המחקר ביקש לבחון אם עובדים עם מוגבלות מועסקים יותר בעבודות עם אי-ביטחון תעסוקתי גבוה. על פי ממצאי המחקר, עובדים מבוגרים עם מוגבלות או עובדים

חדשים עם מוגבלות נמצאים בסבירות גבוהה יותר לך מעובדים ללא מוגבלות. עובדים מבוגרים (בני 50 ומעלה) עם מוגבלות עובדים ב-88% יותר מעובדים צעירים עם מוגבלות (בני 18 עד 35) בעבודה עם אי-ביטחון תעסוקתי גבוה. לשם השוואה, בקרב עובדים ללא מוגבלות, עובדים מבוגרים היו בסבירות נמוכה יותר להיות מועסקים בעבודות עם אי-ביטחון תעסוקתי. כל שנת ותק בעבודה הצביעה על 5% פחות סיכויים לעבוד באי-ביטחון תעסוקתי גבוה. הממצאים מבלטים את החיסרון שיש לעובדים מבוגרים עם מוגבלות ושל עובדים חדשים עם מוגבלות בשוק העבודה.

לסיכום: השכיחות של עבודה עם אי-ביטחון תעסוקתי גבוה נמצאת בעלייה.

- עובדים בעבודות עם אי-ביטחון תעסוקתי גבוה נמצאים בסיכון בטיחותי ובריאותי מוגבר.
- מומלץ לכלול במדיניות ארגונים ובתוכניותיהם התייחסות לעבודות עם אי-ביטחון תעסוקתי תוך ניתוח מאפייני התפקיד והתמקדות בגורמי הסיכון, בדרכים לבקרה ובהפחתת ההשפעות הבריאותיות הנלוות לעבודה זו.
- חשוב לדאוג להדרכת העובדים בעבודות עם אי-ביטחון תעסוקתי גבוה. יש להדריך את העובדים לגבי הסיכונים המתלווים לעבודתם ובדרכים למזעורם.
- תשומת לב מיוחדת צריכה להינתן לעובדים מבוגרים עם מוגבלות, שעובדים בחוץ העסק לא סטנדרטיים.

מקורות:

- Ferrante, G., et al. (2019). Is the association between precarious employment and mental health mediated by economic difficulties in males? Results from two Italian studies. BMC Public Health, 19, 869.
- Institute for Work & Health. (February, 2021). Is precarious work more prevalent for people with disabilities? The role of age and tenure
- <https://www.iwh.on.ca/summaries/research-highlights/is-precarious-work-more-prevalent-for-people-with-disabilities-role-of-age-and-job-tenure>
- Jain, A., Hassard J. Precarious work: definitions, workers affected and OSH consequences in Osh Wiki https://oshwiki.eu/wiki/Precarious_work:_definitions,_workers_affected_and_OSH_consequences
- Jetha, A., Ginis, K. A. M., Ibrahim, S., & Gignac, M. A. (2020). The working disadvantaged: the role of age, job tenure and disability in precarious work. BMC public health, 20(1), 1-12. ■

